

Философски факултет

Фонд научни изследвания

2022 година

Тема: РИСКОВИ И ПРОТЕКТИВНИ ФАКТОРИ ПРИ СУИЦИДНИ МИСЛИ И НАМЕРЕНИЯ СРЕД СТУДЕНТИ. СКРИНИНГ И ПРОУЧВАНЕ НА ОПЛАЙН РЕСУРСИ ЗА САМОПОМОЩ

Вид на проекта: тематичен проект

Ръководител: доц. д-р Камелия Дончева Ханчева
Философски факултет

Един от най-значимите приноси на проекта е поставянето на благополучието на младите хора като водещ приоритет, което дава шанс за развитието на практически умения за справяне със стресови ситуации, стимулиране на самоконтрол и регулиране на негативните емоционални преживявания сред студентите. За времето, в което е реализиран и осъществен проектът се доближи и до плана за действие на СЗО за психично здраве 2013–2030 г., в който държавите-членки се ангажират да работят за постигане на глобалната цел за намаляване на процента на самоубийства в страните с една трета до 2030 г.

Една от основните цели на проекта е да предостави реална картина на психичното натоварване и обремененост на студентите в България, както и да изследва техните суицидни мисли и намерения. Тази цел е постигната през изпълнението на заложеното в проектното предложение изследване, което предоставя структурен модел на рисковите и проективни фактори при суицид. Направеното изследване е от изключителна важност за изработването на ефективна и достъпна стратегия за превенция. По време на изпълнението на проекта работният екип направи детайлен анализ на резултатите, които след това бях използвани за създаване на програми за превенция за суицид. Получените анализи са използвани за запознаване и алармиране на студентите по отношение на рисковите и протективни фактори по отношение на суицидните нагласи и намерения. Един от най-важните резултати от изпълнения проект е повишаване осъзнаването на важността на психичното здраве и как да се оказва адекватна подкрепа.

Изпълнението на заложената програма и цели дава възможност за ранно идентифициране на суицидния риск сред студентите, както и разпознаване на проблематиката и оказване на навременна подкрепа за превенция при суицидни намерения. Тази цел се постига чрез даване на публичност, ангажираност на хората с темата и чрез насочване към консултативна и терапевтична работа. Като резултат от проведеното комплексно изследване на факторите при суицидни мисли и намерения се даде възможност за създаване на по-ефективна и превантивно-работеща информационна програма и по-задълбочено проследяване на проблема в България. В първия етап от изследването, насочено към студенти се включиха студенти в различните обучителни форми от над 30 университета от цяла България.

За няколко месеца интензивна изследователска работа, която продължава и в момента за реализиране на планирания лонгитюд, проектът допринесе за повишаване на превенционната и консултативна дейност – отчита се значим за обществото информационно-образователен принос за разпространяване на актуални знания за младежкия суицид. Проектът използва и университета като място за подсилване на желанието да се живее и предлагане на подкрепа и затвърждаване на автономността на индивидите в защитено пространство (ЦПКИ) в периода на преход към зрелостта. В рамките на проекта са проведени голям брой консултации с млади хора като част от активна кампания за превенция на суицид, което още веднъж допринася за информираност и осведоменост по темата. Като допълнение – на голяма част от участвалите в

проекта изследвани лица се предостави пространство за възможност за консултативна психологическа работа и обратна връзка от изследването отново в ЦПКИ.

Като резултат от реализирането на проекта е изготвена и се разпространява информационно-превенционна брошура с актуална информация за наличните на територията на Р България спешни телефони, центрове и социални услуги.

Изпълнение на дейностите по проекта съгласно работната програма

1. Проведен е обстоен теоретичен обзор във връзка с изследванията от последните 10 години за рисковите и протективни фактори за суицидна идеация при студенти. Изведени са най-често използваните инструменти за скрининг на суицидните намерения. Проучени са и инструментите, които към момента се използват в български социокултурен контекст.
2. На основата на теоретичната рамка е изведен модел на факторите, които са предиктивни за суицидни намерения в млада възраст. Изведени са и факторите, които могат да послужат в разработването на психологически интервенции за намаляване на риска от суицид сред студентите.
3. На следващ етап са подбрани, преведени и адаптирани инструменти, измерващи суицидния риск, протективните и рискови фактори. Включени са нови за българския контекст инструменти, както и вече утвърдени в България за съответната възрастова група.
4. Разработен е скринингов инструмент на основата на теоретичния модел, който включва психологически въпросници за самоотчет. Инструментът включва скали, отговарящи на основните рискови и протективни фактори за суицид в млада възраст и позволява да се изчисли суицидния риск. (Гугъл формуляр на следния линк https://ecp.yusercontent.com/mail?url=https%3A%2F%2Fwww.gstatic.com%2Fdocs%2Fforms%2Fgoogle_forms_lgo_lockup_white_2x.png&t=1670831063&ymreqid=0f43b207-468d-18b4-1c72-0500f001b300&sig=6nS.fRoKABPfrYpPHNhq9w--~D)
5. Проведено е изследване посредством скрининговия инструмент в извадка от български студенти от над 30 висши учебни заведения в страната. Първото условие на изследването беше да обхване изследваните лица по време на лятната изпитна сесия (от-до дата).
6. Посредством статистически анализи са изведени резултати за разпространението и степента на риск от суицид в извадката от студенти в български висши учебни заведения, както и за наличието и степента на изразеност на протективни и рискови фактори за суицид.
7. Проведено е второ изследване сред студентите със скрининговия инструмент в началото на зимния семестър (2022/2023), като второто условие е да се обхванат изследваните лица извън изпитната сесия. Обезпечено е от екипа на проекта в двата етапа на изследването да участват едни и същи изследвани лица с оглед последващи сравнителни статистически анализи.
8. Разработена е стратегия за превенция и интервенция на риска от суицид и е имплементирана успешно в методологията на консултиране в рамките на ЦПКИ.
9. Изготвена е информационна брошура, която да послужи за превенция на риска от суицид при студенти и млади хора. (вж.приложението)

Обобщение на постигнатите научни резултати от проекта

В рамките на скрининга, проведен на два етапа (през май и през ноември), са събрани данни от 1201 изследвани лица на възраст между 18 и 55 години ($\bar{x} = 24,17$, $SD = 6,773$). Участниците са студенти от над 30 университета в България, разпределени в разнообразни научни направления. Преобладава групата на бакалаврите (824 ИЛ), следвани от магистрите (342 ИЛ) и докторантите (29 ИЛ). 10,7% от изследваните лица са в задочна форма на обучение, а останалите – в редовна.

Получените данни показват, че едва 17% от изследваните лица не са преживели нито едно травматично събитие (раздяла на родители, загуба на близки, насилие, катастрофа и др.) преди 18-годишна възраст. 17,2% от извадката (206 души) са обмисляли прекратяване на живота си, други над 10% (128 души) са планирали суицид, самонаранявали са се или са се въвличали в непремерени рискове, а 7% от ИЛ (86 души) са имали един или повече опити за суицид. Подобна тревожна статистика налага необходимостта от по-задълбочен анализ на получените данни.

Значима е информацията, получена по отношение на пола, възрастта и образователния статус на изследваните лица – наблюдава се тенденция равнището на суицидна идеация при мъжете да е по-високо от това при жените; ИЛ над 30 г. имат статистически значими най-ниски равнища по този показател, а при задочниците (и бакалаври, и магистри) се наблюдава по-ниско равнище на суицидна идеация в сравнение със студентите в редовна форма на обучение.

Анализът на получените данни показва, че социалната подкрепа, самодетерминацията и позитивната нагласа към живота са сред основните протективни фактори по отношение на суицидната идеация. От друга страна, размишленията за слагане на край на собствения живот се обвързват с повишени нива на безнадеждност, депресия и тревожност. Особено рисков фактор се оказва опитът за самоубийство на близък или приятел, както и съчетанието на преживени преди 18-годишна възраст загуба на близък и насилие в семейството (като свидетел и като жертва).

РЕЗУЛТАТИ

Събрани са данни от първия етап на изследването (когато студентите са под напрежение по време на сесия) и от втория етап на изследването – когато са в средата на семестъра.

Данните от първия етап бяха споделени с независима работна група по модела на „public and patient involvement“, която включваше представители на настоящи студенти, завършили наскоро студенти и кандидат-студенти (ученици от 12 клас) с различна професионална ориентация, пол и възраст, като някои от тях имат близък/познат, който е правил опит за самоубийство, или те самите са правили такъв опит. Тази извадка се счита за репрезентативна на спектъра от реципиенти на проекта. Целта на първата среща беше да се оцени изготвения инструментариум от гледна точка на езикова коректност, смислова прецизност и времева инвестиция. Планираната и осъществена втора от трите срещи с този екип имаше за цел да се споделят резултатите от първия етап на изследването, като участниците бяха поканени да коментират резултатите и да дадат обратна връзка за най-добрия начин, по който те да бъдат представени на широката аудитория. При обработка на лонгитюдните данни предстои да се осъществи и последната среща (планирана за края на януари).

В издателския план на Университетско Издателство за 2023 е одобрена колективна монография: Автори: Камелия Ханчева, Радина Стоянова, Цветелина Макавеева, Галина Кабаджова, Бояна Йорданова, Даниел Босилков, Теодора Джоргова, Заглавие: Скрининг на суицидна идеация при студенти – рискови и протективни фактори. Научен редактор: Доц. Камелия Ханчева, Проф. Пламен Калчев, Рецензенти: Проф. Соня Карабельова, Проф. Пламен Калчев

След обработка на данните и от втория етап на изследването, предстои да бъде публикувана монография по темата, която е в процес на подготовка.

Освен монографията, се подготвя и научно събитие – кръгла маса на Националния конгрес по психология, както за специалисти в областта на психичното здраве, така и на неспециалисти, които се интересуват от темата. На това събитие ще бъде представена цялата работа по планиране и провеждане на изследването, интерпретиране на резултатите и бъдещи насоки за превенция и интервенция при риск от суицид. Планирана е дискуссионна секция, в която специалисти и неспециалисти да споделят гледни точки по темата и да обсъдят актуалната картина на психичното натоварване и обремененост на студентите в България.